

Vörös Boldizsár:

Egy valós és egy kitalált szerző útja a lelkesültségtől a megrendülésig: Molnár Ferenc és Harry-Russel-Dorsan

Az első világháború kitörésének napjaiban Molnár Ferenc lelkesültségéről tanúskodó cikket tett közzé a Pesti Hírlap 1914. július 26-ai számának hasábjain. Az újságban augusztus–szeptember folyamán megjelentetett munkái azonban azt mutatják, hogy az író háborús lelkesedése hetek alatt elmúlt, megrendülve egyre inkább átérezte a küzdelem okozta szenvedéseket, majd felmerült benne a közösségért tenni akarás igénye. Ezzel összefüggésben tevékenykedett 1914–1915-ben haditudósítóként: a lapokban publikált több cikke megrendültségéről tanúskodik. 1915 őszére viszont, írásai szerint, túljutva a kétségbeesésen, aktuális feladatokat is megfogalmazott maga és a közösség számára.

Molnáréhoz részben hasonló gondolati–lelki utat járt be a világháborúban Harry Russel-Dorsan, „angol haditudósító” is – azonban csupán fiktív személyként, Szomory Dezső képzeletének teremtményeként. „Haditudósításai”-t a Nyugat 1914–1915. évi számaiban közölte; a fikciót pedig többféle eljárás együttes alkalmazása volt hivatott hitelesíteni az olvasóknál. E „beszámoló” szerint az „angol haditudósító” a háború eleji lelkesültségtől, a francia–német küzdelem szörnyűségeinek megismerése során fokozatosan eljutott a megrendülésig, a kiábrándulásig, újságírói tevékenysége haszontalanként értékelésig.

A valóságos és a fiktív szerző háború alatti útja tehát részben hasonló volt: mindkettejüknél megfigyelhető a kezdeti lelkesület, majd, a világegés borzalmaival történt találkozásaik nyomán eljutásuk a megrendülésig – a Molnár-cikkek és a Szomory–Russel-Dorsan-közlések időrendje pedig megengedi azt a feltevést, hogy a létező haditudósítónak az általa közreadott írásaiból megismerhető sorsa mintául szolgálhatott a képzelet szülte figura pályájának megalkotásánál, ugyanakkor az előbbi alkalmas volt az utóbbi hitelesítésére is a közönségnél.

A két valóságos szerző: Molnár Ferenc és Szomory Dezső ekkori cselekvése, írásaik jól szemléltetik a művészek első világháborúval kapcsolatos szerepvállalásának különféle módjait. Egyikük sem harcolt katonaként: Molnár haditudósítóként dolgozott, Szomory, saját személyét egy másik, ráadásul ellenséges országbeli külföldi figurába rejtve tett közzé fiktív haditudósításokat. A két író által választott tevékenységek egyszerre tették lehetővé számukra a részvételt a háborúban és a távolságtartást is attól (ez utóbbinak a külön Szomorynál igencsak nagy volt a jelentősége). Eseteik így, önmagukon, az 1914–1915. évi időszakon túlmutatóan, általánosabb érvennyel is figyelemre méltóan szemléltetik alkotók közéleti működésének különböző lehetőségeit is.